

БИОИҚТИСОДИЙ ЁНДАШУВ АСОСИДА ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИНИ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШ АСОСЛАРИ

Фуломова Назолат, мустақил тадқиқотчи

Аннотация. Мақолада фермер хўжаликларини барқарор ривожлантиришида биоиқтисодий ёндашувнинг назарий ва амалий асослари таҳлил қилинган.

Биоиқтисодиётнинг мазмуни, унинг қишлоқ хўжалиги соҳасидаги роли ҳамда фермер хўжаликлари фаолиятида табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш орқали иқтисодий ва экологик самарадорликка эришиш имкониятлари ёритилган. Шунингдек, биотехнологик инновациялар, ресурс тежамкор технологиялар ва биоиқтисодий сиёсатнинг устувор йўналишлари бўйича тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: биоиқтисодий ёндашув, барқарор ривожланиш, фермер хўжалиги, биотехнология, ресурс тежамкорлик, инновация, экологик самарадорлик.

Кириш

Дунё миқёсида биоиқтисодиёт (bioeconomy) — иқтисодий ўсишни табиий ресурслардан барқарор фойдаланиш ва биологик асосланган инновациялар орқали таъминлашни назарда тутадиган илмий ва амалий йўналиш сифатида шаклланимуда.

Фермер хўжаликлари қишлоқ жойларда иқтисодий фаолиятнинг асосий субъектларидан бири бўлиб, уларнинг самарали фаолияти мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлиги ва экологик барқарорлигига бевосита таъсир кўрсатади. Шу нуқтаи назардан, фермер хўжаликларини биоиқтисодий ёндашув асосида ривожлантириш долзарб вазифа ҳисобланади.

Асосий қисм

Биоиқтисодиёт — бу биологик ресурслар (ўсимликлар, ҳайвонлар, микроорганизмлар ва биомасса)дан иқтисодий фойда олиш билан бирга, экотизим барқарорлигини сақлашга қаратилган тизимли ёндашувдир. У анъанавий иқтисодий моделдан фарқли равишда қуйидаги хусусиятларга эга:

- қайта тикланадиган ресурслардан фойдаланиш;
- чиқиндисиз ишлаб чиқариш таъминоти;
- табиат ва иқтисодиёт ўртасидаги мувозанатни сақлаш;
- инновацион биотехнологияларга таяниш.

Биоиктисодий ёндашув қишлоқ хўжалигида “экологик барқарор ишлаб чиқариш – иқтисодий самарадорлик – ижтимоий фойдали натижа” тамойилини бирлаштиради.

Фермер хўжаликларида биоиктисодий ёндашувнинг амалий аҳамияти ва биоиктисодий ривожланиши қуйидаги йўналишларда намоён бўлади:

1. **Биотехнологиялардан фойдаланиш**– биофитлар, биопестицидлар, биогаз ва биомасса ишлаб чиқариш; – биоинженерлик асосида ҳосилдор навларни етиштириш.

2. **Ресурс тежамкор ва экологик тоза технологиялар:**
– тамчилатиб суғориш, кувват тежайдиган қурилмалар;
– қайта тикланадиган энергия манбаларидан (қуёш, шамол, биогаз) фойдаланиш.

3. **Чиқиндиларни қайта ишлаш ва айланма иқтисодиёт элементлари**
– органик чиқиндиларни компост сифатида қайта ишлатиш;
– ферма ичида ёпиқ айланма ишлаб чиқариш тизимини шакллантириш.

4. **Биомаҳсулотлар бозорини ривожлантириш**
– органик ва биологик тоза маҳсулотлар экспортини кенгайтириш;
– “green label” ёки “bio certified” брендларини жорий этиш.

Фермер хўжаликларида биоиктисодий моделни жорий этиш қуйидаги иқтисодий натижаларга олиб келади:

1 - жадвал

Йўналиш	Самарадорлик кўрсаткичи
Ресурс тежамкорлик	суғориш суви сарфи 25–30% га камаяди
Ишлаб чиқариш харажатлари	минерал ўғитлар ва кимёвий воситалар сарфи 20–35% га қисқаради
Маҳсулот сифатини ошириш	органик маҳсулот нархи бозорда 1,5–2 баробар юқори
Экологик фойда	тупроқ унумдорлиги сақланади, биохилма-хиллик ошади
Ижтимоий фойда	қишлоқ аҳолиси бандлиги ва даромади ўсади

Бу кўрсаткичлар фермер хўжаликлари фаолиятини узоқ муддатли барқарор ривожланиш йўлига олиб чиқиш имконини беради.

Биоиктисодий ривожланишни таъминлашнинг асосий йўналишлари

1. **Илмий-тадқиқот ва инновация сиёсати** – қишлоқ хўжалиги биотехнологияси бўйича миллий илмий марказлар фаолиятини кучайтириш.

2. **Давлат қўллаб-қуввати** – биомаҳсулот етиштирувчилар учун субсидиялар, грантлар ва солиқ имтиёзлари.

3. **Билим ва малака тизими** – фермерлар учун биоиктисодий таълим дастурлари ва консалтинг марказлари ташкил этиш.
4. **Маркетинг ва экспорт инфратузилмаси** – биомахсулотларни ташқи бозорга чиқариш учун махсус логистика ва электрон савдо тизимларини яратиш.
5. **Ҳуқуқий база ва стандартлаштириш** – биомахсулотлар сертификатлаш тизимини халқаро меъёрларга мослаштириш.

Хулоса

Биоиктисодий ёндашув фермер хўжаликларининг иқтисодий самарадорлигини ошириш билан бирга, экологик барқарорликни таъминлайди ва табиий ресурсларни муҳофаза қилишга хизмат қилади. Шунинг учун, қишлоқ хўжалиги сиёсатида биоиктисодий моделни устувор йўналиш сифатида ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга.

Фермер хўжаликлари фаолиятида биотехнологияларни кенг жорий этиш, ресурс тежамкор тизимларни қўллаш ва илмий-инновацион ечимларга таяниш орқали барқарор иқтисодий ўсишга эришиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. OECD (2023). *The Bioeconomy to 2050: Design and Implementation Strategies*. Paris.
2. Food and Agriculture Organization (FAO). *Bioeconomy for Sustainable Food and Agriculture*, Rome, 2022.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 июндаги “Қишлоқ хўжалигини рақамлаштириш ва инновацион ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.
4. Хамидов А. ва бошқалар. “Қишлоқ хўжалигида биотехнологиялар ва биоиктисодиёт элементлари.” *Тошкент давлат аграр университети илмий журнали*, 2023.
5. European Commission (2022). *EU Bioeconomy Strategy Progress Report*. Brussels.